

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<p>1. Датум и орган који је именовao комисију Дана 25.06.2015. године на XXXVII седници Наставно-научно веће Природно-математичког факултета Универзитета у Новом Саду, именовало је Комисију за оцену и одбрану докторске дисертације под насловом „Утицај просторног развоја и просторних трансформација на друштвено-географске елементе у Колубарском округу“</p> <p>2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:</p> <p>др Анђелија Ивков-Цигурски, редовни професор, ужа научна област: Друштвена-географија, 01.05.2015. године, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Природно-математички факултет, Универзитет у Новом Саду, <i>председник</i>.</p> <p>др Јасмина Ђорђевић, редовни професор, ужа научна област: Друштвена-географија, 20.06.2013., године, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Природно-математички факултет, Универзитет у Новом Саду, <i>ментор</i>.</p> <p>др Бранка Тошић, редовни професор, ужа научна област: Просторно планирање, 01.02.2012. Географски факултет, Универзитет у Београду, <i>члан</i>.</p>
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<p>1. Име, име једног родитеља, презиме: Смиљана (Будимир) Ђукичин</p> <p>2. Датум рођења, општина, држава: 22.04.1985. Кикинда, Република Србија</p> <p>3. Назив факултета, назив студијског програма дипломских академских студија – мастер и стечени стручни назив Природно-математички факултет, Основне академске студије, Професор географије.</p> <p>4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија Школска 2008/2009. година, Доктор наука- геонауке (географија).</p> <p>5. Назив факултета, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране:-</p> <p>6. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:-</p>
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ: „Утицај просторног развоја и просторних трансформација на друштвено-географске елементе у Колубарском округу“
IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ: Навести кратак садржај са назнаком броја страна, поглавља, слика, шема, графикона и сл. Докторска дисертација је написана на укупно 148 страна, односно на 136 страна без садржаја, предговора, биографије и кључне документације, и садржи све потребне делове рада који су подељени на 14 поглавља: УВОД (стр. 5-7). ПРЕГЛЕД ДОСАДАШЊИХ ИСТРАЖИВАЊА ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА И ПРОСТОРНИХ ТРАНСФОРМАЦИЈА (стр. 8-10).

МАТЕРИЈАЛ И МЕТОДЕ ИСТРАЖИВАЊА (стр. 11-13): Приказ коришћених статистичких поступака

ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ КОЛУБАРСКОГ ОКРУГА (стр. 14-15).

ФИЗИЧКО-ГЕОГРАФСКЕ ОДЛИКЕ КОЛУБАРСКОГ ОКРУГА (стр. 16-28): Геолошки састав; Геоморфолошке карактеристике; Климатске карактеристике; Хидролошке карактеристике; Педолошке карактеристике; Биогеографске карактеристике

ДРУШТВЕНО-ГЕОГРАФСКЕ ОДЛИКЕ КОЛУБАРСКОГ ОКРУГА (стр. 29-85): Становништво Колубарског округа; Привреда Колубарског округа; Насеља Колубарског округа

ИНФРАСТРУКТУРА (стр. 86-90): Саобраћајна инфраструктура; Остали инфраструктурни системи

ЖИВОТНА СРЕДИНА (стр. 91-92).

ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ И ПРОСТОРНЕ ТРАНСФОРМАЦИЈЕ У КОЛУБАРСКОМ ОКРУГУ (стр. 93-97): Геолошки и геоморфолошки процеси; Водни ресурси; Експлоатација угља

УТИЦАЈ ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА И ПРОСТОРНИХ ТРАНСФОРМАЦИЈА НА ДРУШТВЕНО-ГЕОГРАФСКЕ ЕЛЕМЕНТЕ (стр. 98-111): Становништво; Привреда; Насеља

УТИЦАЈ ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА И ПРОСТОРНИХ ТРАНСФОРМАЦИЈА НА САОБРАЋАЈНУ ИНФРАСТРУКТУРУ (стр. 112-113).

ПРОСТОРНИ И ДРУШТВЕНИ РАЗВОЈ КОЛУБАРСКОГ ОКРУГА И ЛОКАЛНО СТАНОВНИШТВО (стр. 114-130): Структура узорка; Обрада и тумачење резултата анкетног истраживања

ЗАКЉУЧАК (стр. 131-133):

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ ПОДАТАКА (стр. 134-141): Архивски и плански извори; Статистички годишњаци и књиге пописа

Дисертација садржи 13 скица, 8 слика, 57 табела и 31 графикон. У дисертацији су наведена 155 литературна извора. Докторска дисертација је написана на српском језику (ћирилицом).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Наслов дисертације јасно је и прецизно формулисан и у складу је са проблематиком и садржајем теме истраживања. Кроз наслов је представљен предмет студије (просторни развој и просторне трансформације у Колубарском округу и њихов утицај на друштвено-географске елементе).

У првом поглављу (**УВОД**) укратко је дат приказ онога што је предмет, задатак и циљ истраживања. Ово поглавље говори са ког аспекта ће бити разматран просторни развој и просторне трансформације у Колубарском округу и који су то друштвено-географски елементи на које они највише утичу. Уводни део даје основне податке и о анкетном истраживању које је спроведено како би се кроз ставове локалног становништва стекла комплетна слика стања истраживаног подручја.

У другом поглављу (**ПРЕГЛЕД ДОСАДАШЊИХ ИСТРАЖИВАЊА ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА И ПРОСТОРНИХ ТРАНСФОРМАЦИЈА**) дефинисан је просторни развој и просторне трансформације и дат је осврт на то који аутори су се бавили овом проблематиком. Истакнуто је да су се углавном страни аутори бавили оваквим истраживањима и да развијеније земље имају знатно дужу традицију истраживања просторног развоја. Такође, стављен је акценат на то да је Колубарски

округ специфичан по питању просторног развоја, јер има одређене физичко-географске и инфраструктурне специфичности и рудна богатства.

У трећем поглављу (**МАТЕРИЈАЛ И МЕТОДЕ ИСТРАЖИВАЊА**) дат је приказ коришћених метода истраживања са акцентом на полазну хипотезу докторске дисертације, као и на подхипотезе. Наведени су аспекти са којих је истраживан простор и описано је на који начин су подаци статистички обрађени. У овом поглављу дат је и приказ статистичких поступака који су примењени (дескриптивна статистика, t-тест за независне узорке, једнофакторска анализа варијансе ANOVA). За одређивање значајности разлике између појединих група коришћен је пост-хок Scheffe-ов тест. У овом поглављу детаљно је описан део акнетног истраживања које је спроведено на терену.

У наредном поглављу (**ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ КОЛУБАРСКОГ ОКРУГА**) дат је приказ положаја истраживаног подручја. Овде су наведене све предности и недостаци географског и саобраћајног положаја Колубарског округа.

Пето поглавље (**ФИЗИЧКО-ГЕОГРАФСКЕ ОДЛИКЕ КОЛУБАРСКОГ ОКРУГА**) говори о природним одликама Колубарског округа. У овом поглављу је дат комплексан приказ геолошке грађе, облика рељефа, климатских карактеристика, хидрографије, земљишног покривача, биљног и животињског света. У овом поглављу јасно су истакнути проблеми који произилазе из природних карактеристика подручја (клизишта, ерозија, поплаве и бујице).

Шесто поглавље (**ДРУШТВЕНО-ГЕОГРАФСКЕ ОДЛИКЕ КОЛУБАРСКОГ ОКРУГА**) говори о друштвено-географским показатељима у истраживаном подручју. Овде су детаљно приказани демографски показатељи, привредни показатељи и одлике насеља. Код демографских показатеља анализирано је порекло становништва, његов размештај, промене броја, структуре становништва и домаћинства. Привредне одлике анализирани су кроз пољопривреду, шумарство, рударство, индустрију, грађевинарство и туризам. Насеља Колубарског округа истражена су кроз генезу, мрежу насеља, организацију мреже насеља и центре развоја. Овде је, такође, стављен акценат на утицај центара на развој мреже насеља у Округу и на ефекте деловања градова у простору Колубарског округа.

Седмо поглавље (**ИНФРАСТРУКТУРА**) посвећено је саобраћајној инфраструктури и осталим инфраструктурним системима. Део о саобраћајној инфраструктури даје детаљну анализу и оцену стања на терену укључујући перспективе и све недостатке које ово подручје има. Такође, део о осталим инфраструктурним системима даје оцену стања на терену где постоје велики планови, али нема довољно улагања у исте.

Поглавље осам (**ЖИВОТНА СРЕДИНА**) даје анализу и оцену стања животне средине. Загађивање простора услед постојања индустрије и човекова активност, значајно су угрозили стање животне средине. Ово поглавље говори о томе која су најугроженија места (Ваљево као центар индустрије у Округу, Уб и Лајковац као општине у којима је експлоатација лигнита нарушила стање животне средине и река Колубара и њене притоке које су значајно загађене).

Девето поглавље (**ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ И ПРОСТОРНЕ ТРАНСФОРМАЦИЈЕ У КОЛУБАРСКОМ ОКРУГУ**) највише истиче које су то промене и трансформације које су се догодиле у Округу, а везане су за просторна обележја. Овде је дат приказ геолошких и геоморфолошких процеса и промена (клизишта, ерозија, ризик од појаве земљотреса), промена на водним ресурсима (изградња водоакмулације Стуборовни, проблеми поплава и бујичних токова и проблеми водоснабдевања), просторних промена условљених експлоатацијом лигнита (део Колубарског лигнитског басена који се налази на територији Округа). Ово поглавље је значајно јер се у њему потврђују неке од подхипотеза дисертације.

Поглавље десет (**УТИЦАЈ ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА И ПРОСТОРНИХ ТРАНСФОРМАЦИЈА НА ДРУШТВЕНО-ГЕОГРАФСКЕ ЕЛЕМЕНТЕ**) истиче које су се трансформације догодиле на друштвено-географским показатељима услед промена у простору. Овде је стављен акценат на то како је просторни развој утицао на природно и механичко кретање

броја становника, структуре становништва и на домаћинства. Такође, експлицитно је наведено које су промене које је претрпела пољопривредна делатност (смањење површина под ораницама услед ширења површинских копова, ширења индустрије, изградње инфраструктуре), индустрија и туризам. Утицај који је просторни развој имао на насеља Округа огледа се у томе да је промењен значај насеља у мрежи насеља и да су се њихов централитет и хијерархија значајно променили. Такође, неоспоран је утицај који су гравитациони центри (Ваљево и Београд) извршили на околна насеља. У овом поглављу се потврђује главна хипотеза докторске дисертације.

У поглављу једанаест (**УТИЦАЈ ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА И ПРОСТОРНИХ ТРАНСФОРМАЦИЈА НА САОБРАЋАЈНУ ИНФРАСТРУКТУРУ**) истиче се које су се промене догодиле у саобраћајној инфраструктури. Колубарски округ је простор кроз који пролазе значајне саобраћајнице (Ибарска магистрала и пруга Београд-Бар) и у плану је изградња нових (аутопут Београд-Јужни Јадран и пруга Ваљево-Лозница).

Поглавље дванаест (**ПРОСТОРНИ И ДРУШТВЕНИ РАЗВОЈ КОЛУБАРСКОГ ОКРУГА И ЛОКАЛНО СТАНОВНИШТВО**) посвећено је анкетном истраживању о ставовима локалног становништва по питању просторног развоја подручја и променама у друштвено-географској сфери. Овде су применом дескриптивне статистике, t-теста за независне узорке и једнофакторске анализе варијансе ANOVA анализирали и оцењени ставови становника Колубарског округа према променама у простору и према развоју Округа. Ово је поглавље у којем се кроз ставове локалног становништва потврђују неке од подхипотеза у дисертацији и јасно истиче колико је становништво Округа задовољно просторним развојем истог и који су то проблеми са којима се становништво сусреће.

Тринаесто поглавље (**ЗАКЉУЧАК**) говори о закључцима који су проистекли из ове дисертације. Они су изведени прецизно, и утемељени су на резултатима истраживања који у складу са претходно изложеним методолошким поступцима. Јасно су сумирани сви добијени резултати који се односе на природне одлике истраживаног подручја, друштвено-географске показатеље, инфраструктуру, стање животне средине, просторни развој и његов утицај на друштвену компоненту, ставове становника Колубарског округа, перспективе подручја и нека решења постојећих проблема.

Четрнаесто поглавље (**ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ ПОДАТАКА**) обухвата укупно 155 литературних извора. У дисертацији је коришћена страна литература у виду научних радова (публикованих у истакнутим иностраним научним часописима), иностраних монографија. Такође, аутор је користио и релевантну литературу домаћих аутора попут научних радова, уџбеника, монографија као и магистарских радова и докторских дисертација. Велик је број извора који припадају архивској и планској грађи, која је неизоставна због тематике дисертације. Такође, значајан је број извора који чине статистички годишњаци и књиге пописа становништва.

На основу свега изложеног, Комисија је позитивно оценила све делове докторске дисертације.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. **Đukićin S.**, Đorđević J., Milanković J. (2014). Spatial and Social Changes Caused by the Continuous Exploitation of Lignite in the Kolubara Lignite Basin, Serbia. *Acta geographica Slovenica* 54 (1), 41-49. (M₂₃)
2. **Đukićin S.**, Milanković J., Ivkov-Džigurski A., Stojanović V. (2012). An Analysis of the Diet of the Population of the Republic of Serbia. *Journal of Food, Agriculture and Environment*, 10 (1), 52-57. (M₂₃)
3. Milanković J., **Đukićin S.** (2011). Kostolac- the road travelled from a small mining place to a modern economic center. *Geographica Timisiensis*, 20 (1), 105-118. (M₅₁)
4. **Đukićin S.**, Milanković J., Đorđević J. (2011). Contemporary Business Trends and Industrial Transformation in Slovenia on the Examples of Maribor and Celje. *Geographica Pannonica*, 15

(3), 81-89. (M₅₁)

5. Ćopić S., Đorđević J., Lukić T., Stojanović V., Đukićin S., Besermenji S., Stamenković I., Tumarić A. (2014). Transformation of Industrial Heritage-an Example of Tourism Industry Development in the Ruhr Area (Germany). *Geographica Pannonica* 18 (2), 43-50. (M₅₁)
6. Đukićin S., Đorđević J., Milanković J., Seferović S. (2012). The Potential for Sustainable Tourism Development in the Kolubara District and Kolubara Lignite Basin in Serbia. International Conference „Pro Mountains: Environment-Tourism-Sustainable Development“, Busteni, Romania, Abstract book. (M₃₄)

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Основни закључци истраживачког дела дисертације истичу да промене које се догађају у простору остављају трајне последице како на просторној компоненти, тако и на друштвено-географским елементима. Када се мењају друштвено-географске одлике неког простора, те промене могу да буду много стресније и интензивније, јер оне укључују социјални аспект.

Физичко-географске одлике истраживаног подручја су веома сложене. Колико је ђудљива природа овог краја сведоче бројни ерозивни процеси, честе појаве активних клизишта и поплава. Са клизиштима и ерозијом, становништво Округа се бори деценијама. Додатно им је отежана борба непланском градњом стамбених објеката и саобраћајница на подручјима са високим ризиком од појаве клижења. Изражени ерозивни процеси, још су једна од одлика истраживаног подручја. Становништво доста доприноси појави ерозије крчењем шума и орањем под нагибом. Једна од главних природних одлика овог краја јесте неједнака распоређеност поводња у току године која се може савладати изградњом мањих и већих акумулација на водотоцима. То је на појединим местима и урађено, а свакако најважнији овакав подухват јесте изградња хидросистема Стуборовни који не само да ће регулисати високе водостаје, већ ће се користити и за водоснабдевање становништва Ваљева, Лајковца, Мионице и Уба.

Инфраструктурни значај Округа се огледа у саобраћајницама које пролазе кроз њега. Овде је важно споменути Ибарску магистралу, чија је изградња у великој мери утицала на промену делатности становништва. Такође, саобраћајница од великог значаја за Округ је пруга Београд-Бар чија је изградња седамдесетих година променила не само простор, већ и саобраћајну вредност Округа, а битно је утицала на становништво и на насеља. Планирана је изградња нових саобраћајница које ће у великој мери допринети развоју Округа, али ће изазвати нове трансформације у простору и друштву.

Друштвено-географски елементи су промењени захваљујући великим променама које су се догодиле у простору. Становништво бележи опадање броја у већ неколико последњих пописних година. Лоше је стање када је стопа природног прираштаја у питању. Једино се Ваљево као центар Округа некако опире негативним демографским трендовима. Према миграционим обележјима, запажа се да се становништво сели из истраживаног подручја и то додатно доприноси смањењу броја становника. Највећа су пресељења из сеоских средина у општинске центре. Један од основних проблема у Округу је старење становништа. Младог становништва је све мање због негативне стопе природног прираштаја, али и због напуштања Округа.

Све је мање становника који се баве пољопривредом у истраживаном подручју. Овоме доприноси промена пољопривредних површина у неку другу намену, као и недовољно улагање у ову делатност. Просторни развој и трансформације су текле тако да је пољопривреда остала на маргини развојних токова. Са друге стране, због лоше економске ситуације у држави, слабо се развијају и друге гране привреде. Лоша пољопривреда са собом носи и неразвијену прехранбenu индустрију. Сва улагања у производњу, саобраћај и туризам била су пре неколико деценија.

Просторни развој је битно утицао на физиономске и структурне промене у насељима. Она насеља која су настала на саобраћајницама, развијала су се дуж истих и на тај начин мењала структурна обележја. Такође, дошло је до корених промена у реду величина неких насеља. Промењена је и хијерархија међу насељима захваљујући томе што се простор мењао и што су се мењале ђудске делатности. Пољопривредна насеља су постала индустријска, рударска и трговачка. Због постојећих економских и политичких токова у нашој земљи, може се рећи да ће Ваљево заједно са својим гравитирајућим насељима постати један од периферних центара Београда.

Ставови локалног становништва се доста поклапају са стањем на терену. У високом нивоу становници се слажу да је лоша економска ситуација у Округу основни разлог за слаб развој и да ће Округ временом постати периферно београдско подручје. Лоше планирање развоја подручја

оцењено је као важан фактор његовог недовољног развоја. Међу становницима из различитих општина и различите школске спреме постоје статистички значајне разлике у одговорима, што потврђује подхипотезу са почетка да становници различитих социодемографских група не третирају једнако различите проблеме у Округу. Општи став становника је да се мало улаже у Округ и да се зато он слабо развија, али и да је важан фактор развоја само становништво којег је на територији Округа све мање.

Сходно томе, Комисија је позитивно оценила резултате и закључке истраживања.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Кандидаткиња је јасно и систематично уз помоћ скица, слика, табела и графикана приказала резултате истраживања и целокупног рада на докторској дисертацији. Добијени резултати су јасно тумачени, а на основу њих изведени су закључци који одговарају предмету студије и пружају одговоре на задати циљ истраживања. Резултати рада су уверљиви, оправдани и подржани бројним литературним изворима. Резултати добијени на основу анкетног истраживања спроведеног међу локалним становништвом обрађени су помоћу адекватних статистичких поступака. Наведена литература је обимна, савремена и релевантна за тему истраживања. На основу начина приказивања и тумачења података, може се констатовати да рад садржи оригиналне научне резултате који задовољавају захтеве нивоа докторске дисертације.

Комисија је позитивно оценила начин приказа и тумачења резултата.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме?

Комисија сматра да је дисертација кандидаткиње Смиљане Ђукичин написана у складу са образложењима написаним у пријави теме.

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе?

Дисертација садржи све битне елементе. Рађена је у складу са савременим истраживањима из области геонаука, друштвене географије, и као таква представља оригиналан научни допринос из наведених научних области.

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци?

Резултати проистекли из ове докторске дисертације представљају својеврсни пример повезаности и међусобне условљености просторног развоја и просторних трансформација са друштвено-географским елементима. Кандидаткиња је користила литературу највише страних аутора који су се бавили проблемом просторног развоја и тиме указала на значај и потребу бављења овом тематиком у нашој земљи. Кроз познате методолошке поступке који су прихваћени у светској и домаћој научној литератури, кандидаткиња је потврдила главну хипотезу докторске дисертације да просторни развој и промене које су се у протеклим деценијама догодиле на простору Колубарског округа су последица његовог урбаног развоја, гравитационог утицаја Београдског региона, експлоатације лигнита у РБ „Колубара“, изградње саобраћајне инфраструктуре. Друштвено-географске промене и Колубарском округу су у тесној вези са просторним развојем и просторним трансформацијама. Због просторног развоја у Колубарском округу становништво, привреда и насеља претрпели су динамичне промене. Резултати дисертације јасно указују на повезаност просторног развоја и просторних трансформација са друштвено-географским елементима и значајни су за даља истраживања са овом тематиком.

4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања

Увидом у докторску дисертацију и детаљним прегледом свих резултата комисија није уочила недостатке који би утицали на резултате истраживања и закључке рада.

X ПРЕДЛОГ:

На основу сагледавања и вредновања у целини докторске дисертације кандидаткиње Смиљане Ђукичин под називом „**Утицај просторног развоја и просторних трансформација на друштвено-географске елементе у Колубарском округу**“, Комисија позитивно оцењује претходно наведену дисертацију и предлаже Наставно-научном већу Природно-математичког факултета, Универзитета у Новом Саду **да прихвати позитивну оцену и одобри кандидаткињи да докторску дисертацију јавно брани.**

У Новом Саду, 26. јун 2015. године

Др Анђелија Ивков-Цигурски,
редовни професор, председник

Др Јасмина Ђорђевић
редовни професор, ментор

Др Бранка Тошић,
редовни професор, члан